

Índice

Introducción	2
1. Sobre Gustavo Adolfo Bécquer y sus Leyendas	3
2. La traducción de dos leyendas de Bécquer	5
2.1. To je zvláštní	5
2.2. Zelené oči	12
3. Sobre la traducción	18
3. 1. La traducibilidad	19
3. 2. La fidelidad de la traducción artística	21
4. Problemas en la traducción del español al checo.	22
4. 1. Formas verbales impersonales	24
4. 2. Traducción de las formas verbales impersonales al checo.	26
Conclusión	30
Bibliografía	31
Páginas web	32

Introducción

Esta tesina está compuesta de tres partes principales. La primera consta del capítulo de la vida de Gustavo Adolfo Becquer y de su libro *Leyendas* y la traducción de las leyendas de Bécquer del texto original en español al checo. La segunda parte es más teórica, allí tratamos algunos temas de la teoría de la traducción y la tercera parte es más práctica, en unos ejemplos enseñamos maneras diferentes de la traducción de las formas verbales impersonales. Al final intentamos sacar una conclusión.

Hemos elegido el tema de la traducción porque es la problemática con la cual se encuentra prácticamente cualquier filólogo de cualquier lengua. Aquí tratamos sobre todo de la traducción artística orientada a los lectores pero a pesar de que un filólogo no tiene las ambiciones traductorales, lee textos en la lengua extranjera y traduce mentalmente para sí mismo. Por supuesto éste es el caso más fácil, así solo debe concentrarse para entenderlo él mismo y no tiene que pensar sobre las expresiones más adecuadas a utilizar para que el texto sea entendido bien por otras personas. La traducción en el sentido que habitualmente tenemos en mente está orientada al lector y consiste en reproducir en la lengua receptora el mensaje de la lengua original. Y en base a este sentido vamos a tratarlo en este trabajo, concretamente nos centraremos en la traducción artística.

El texto de las leyendas de Gustavo Adolfo Bécquer lo hemos elegido como texto a traducir porque Bécquer pertenece a los escritores españoles más importantes y sus leyendas nos parecen muy interesantes por el estilo, en el cual se refleja su actitud poética y por supuesto también por su argumento. Algunas de las leyendas están estrechamente relacionadas con regiones concretas de España, en algunas de ellas aparecen temas universales, sobre todo el tema del amor pero también de la religión, etc.

En checo existe actualmente un libro en prosa de Bécquer traducido (aunque su obra en prosa es más bien escasa): Bécquer, Gustavo Adolfo: *Hora duchů* (*Leyendas*; PP, Praha, Vyšehrad 1999) – traducido por Vít Urban. El título aquí mencionado es la colección de algunas leyendas, en este trabajo están traducidas otras dos más.

1. Sobre Gustavo Adolfo Bécquer y sus leyendas

Gustavo Adolfo Bécquer nació el 17 de febrero de 1836 en Sevilla, hijo de un pintor. En 1853, Bécquer, el joven poeta, empieza a publicar versos en revistas y periódicos locales de Sevilla. En 1860, ya en Madrid donde se trasladó después de quedarse huérfano, uno de sus grandes amigos le consiguió un empleo fijo de redactor en un gran periódico centrista español, *El Contemporáneo* donde publicó crónicas sociales, algunas de sus Leyendas y los ensayos costumbristas *Cartas desde mi celda*. Obtuvo un cargo muy bien pagado, en 1864, de censor oficial de novelas. Hacia 1867 escribió sus famosas Rimas. Conocidas son también sus *Cartas literarias a una mujer*. Todos sus textos están escritos en la época del romanticismo español, lo que se refleja en su obra.

Todas las narraciones en prosa de Bécquer se agrupan bajo el título **Leyendas**. Salieron a la luz mediante publicaciones en periódicos, entre 1861 y 1863. Su estilo es vaporoso, delicado y rítmico, con abundantes descripciones, imágenes y sensaciones. Muestran un aspecto importante del romanticismo literario de su autor al desvelar un interés artístico y arqueológico por la edad media, con sus templos y claustros románicos o góticos, castillos y palacios, calles tenebrosas y campos sombríos. En ellas predomina un espíritu donde se impone lo misterioso y lo mágico mezclado con historias de raíz popular en muchas ocasiones, en las que el argumento central suele ser la búsqueda de lo inalcanzable, la fuerza del amor y la presencia de lo sobrenatural.

La estructura:

Se caracteriza por la existencia de un narrador que varía entre la distancia y la toma de partido, unos personajes claros y bien definidos (los protagonistas de las leyendas que tenemos traducidas en éste trabajo responden al modelo tipo clásico en Bécquer: el enamorado, valiente y frágil a la vez), una localización espacial y temporal remota y un desenlace extraordinario, pero no inesperado. Todos estos son los elementos que componen las leyendas.

Las leyendas de Bécquer tienen una estructura argumental característica: varían las situaciones que se describen con minuciosidad, como pequeñas escenas, y un cierto aplazamiento de los episodios fundamentales. Hay una atmósfera creada detenidamente, en la que lo narrativo tarda en aparecer. Como si lo más importante fuera lo que ocurre en el interior de los personajes y no los hechos externos.

El estilo

Destaca la minuciosidad y precisión con que el autor describe los escenarios y ambientes en los que transcurren los hechos. Ésto provoca el un gran uso de adjetivos en las descripciones.

El autor tiene un gran sentido de la belleza estética del lenguaje y muchas veces prefiere la expresión onomatopéyica ante la expresión históricamente más exacta.

El gusto por la precisión y la geografía local es evidente en la mayoría de leyendas, funciona como modo para acercar los relatos a la gente y hacerlos más populares.

Tres aspectos importantes de la prosa de Bécquer:

- 1) La búsqueda de un ritmo conseguido gracias a las enumeraciones o mediante series de elementos de la misma función sintáctica
- 2) La insistencia en la descripción de imágenes plásticas y sonoras
- 3) La diversidad de registros, el contraste entre la lengua de los personajes y del narrador

Sobre todo con los dos primeros puntos tiene que ver lo que algunos dicen de Bécquer: que es el creador de lo que se ha llamado poema en prosa castellana y aunque sus Leyendas están escritas en prosa, en realidad se trata de pura poesía

2. La traducción de dos leyendas de Bécquer

2.1. To je zvláštní!

Popíjeli jsme čaj v domě jedné mé přítelkyně a mluvili jsme o těchto sociálních dramatech, které se odvíjely bez povšimnutí okolního světa a jejichž protagonisty jsme znali nebo jsme jimi byli my sami.

Kromě mnoha dalších lidí, které si už nepamatuji, tam byla jedna světlavá dívka, bledá a štíhlá, která kdyby na sobě měla místo svého pejska, kňučícího mezi záhyby její široké sukně, věneček z květin, přirovnal bych ji, aniž bych přeháněl, k Ofélii ze Shakespeara. Tak poutivá byla její běloskvoucí tvář a modř jejich očí.

Vestojte, jednou rukou opřený o křeslo potažené modrým sametem, na kterém světlavá dívka seděla, a druhou hrající si s cenným přívěškem na svém zlatém řetízku, s ní mluvil nějaký mladík, v jehož afektované výslovnosti bylo poznat cizí přízvuk, ačkoliv vypadal jako pravý Španěl, stejně jako Cid¹ nebo Bernardo del Carpio².

Starší muž, vysoký a hubený, vybraných způsobů a zdvořilý, který vypadal velmi zaměstnán slazením svého šálku čaje, doplňoval skupinku osob blízko krbu, do jehož tepla jsem si sedl, abych vyprávěl tento příběh. Tento příběh vypadá jak obyčejná povídka, ale není. Mohl by z toho být román. Já jsem jej párkrát napsal ve své fantazii. Nicméně povyprávím ho stručně, pro toho, kdo mu porozumí, budou slova navíc zbytečná.

I

Andrés, jak se jmenoval hrdina mého příběhu, byl jedním z lidí, jejichž srdce přetéká citem, kterým nikdy neplýtvají, a jehož lásku mu zatím nikdo neopětoval.

Osiřel brzy po narození a zůstal v opatrovnictví příbuzných. Vynechám detaily z jeho dětství, ale řeknu vám, že když se ho na to ptali, zamračil se a zašeptal: „To je minulost.“

Všichni říkáme to stejné, když s lítostí vzpomínáme na uběhlé radosti. Je toto vysvětlení jeho reakce? Opakuji, že nevím, ale mám pocit, že ne.

¹ VI. Jménem Rodrigo Díaz de Vivar, španělský středověký rytíř, hrdina Písňe o Cidovi

² Španělský rytíř, středověký hrdina

Již jako velmi mladý byl vržen do světa. Aniž bych jej chtěl pomlouvat, pravdou je, že život pro chudé, a hlavně pro určitou skupinu z nich není žádná procházka růžovým sadem. Andrés byl z těch, co dřou od nevidím do nevidím, posuďte tedy, mí čtenáři, jaká byla jeho duše plná idealismu a lásky, zaneprázdněná tím těžkým, avšak všedním úkolem opatřit si každodenní chléb.

Přesto občas, když seděl na okraji svého osamělého lůžka, s hlavou v dlaních, říkal: „Kdybych tak měl někoho, koho bych mohl milovat! Ženu, koně nebo aspoň psa.“

Protože neměl vlastní příbytek, nemohl mít nic, žádný objekt, který by uspokojil jeho touhu po lásce. Ta ho dohnala až k tomu, že ve svém zoufalství zahrnoval láskou kumbál, kde bydlel, nuzný nábytek, který mu sloužil, a dokonce i paní domácí, která byla zlé povahy.

Není se čemu divit. Josef popisuje, že během vojenského obléhání Jeruzaléma byl takový hlad, že matky jedly své děti.

Jednoho dne si opatřil menší sumu peněz na obživu. Tu noc, když se vracel domů a procházel úzkou uličkou, uslyšel nějaké naříkání, jakoby pláč novorozeněte. Ušel sotva pár kroků, když se zastavil a vykřikl: „K čertu, co to je?“

A dotkl se špičkou nohy měkké věcičky, která se hýbala a začal se zlobit a nadávat. Bylo to jedno z těch štěňat, které po narození lidé vyhodili do odpadků.

„Sám osud mi ho poslal do cesty,“ zamumlal si pro sebe Andrés, vzal štěně, zabalil ho do svého kabátu a odnesl si ho do kumbálu.

„Co to má být?!“ křičela paní domácí, když ho s pejskem uviděla. „To nám tu ještě scházelo. Odnešte ho hned tam, kde jste ho našel nebo si od zítřka hledejte nové bydlení.“

Příštího dne Andrés odešel z domu a v průběhu dvou či tří měsíců z dalších dvou set ze stejného důvodu. Ale tyto nepříjemnosti a tisíc dalších, které je nemožné všechny popsat, bohatě vykompenzovala psí inteligence a láska, ve chvílích samoty a nudy se s ním zabavil jako s člověkem. Spolu jedli, spolu spali a společně se procházeli po hlavní třídě, nebo po cestě do Carabancheles³.

Besední kluby, promenády, kavárny a jiná místa, kde byl vstup se psem zakázán či jim tam pes vadil, byla pro našeho hrdinu zapovězená. Jen občas si vyléval duši a říkal: „Zvířátko moje! Chybí už jen to, abys promluvalo!“

II

³ Obec ležící v provincii Madrid

Bylo by zdlouhavé vysvětlovat jak, ale Andrés získal dobrou práci a když už měl nějaké peníze, řekl si: „Kdybych tak měl ženu! Ale na to, abych získal ženu, je potřeba hodně. Je třeba, aby muž jako já mohl nabídnout ráj ženě, kterou si vybere, a udělat ráj z Madridu stojí spoustu úsilí. Kéž bych mohl koupit koně! Není vznešenějšího a krásnějšího zvířete než koně! A můj pes by ho měl určitě rád, mohli by se spolu zabavit a já s nimi!“

Jednoho odpoledne šel na býčí zápasy a ještě než představení začalo, zašel k ohradě, kde čekali osedlaní koně připravení na boj.

Nevím, jestli se na ně mí čtenáři někdy ze zvědavosti půjdou podívat. Já za sebe je mohu ujistit, že ačkoliv si nemyslím, že jsem tak citlivý jako hrdina tohoto příběhu, měl jsem několikrát chuť je koupit všechny. Tak mi jich bylo všech líto.

Andrés, když už tam byl, nemohl to pocítit jinak. Někteří se sklopenou hlavou, kost a kůže, se špinavou a rozčuchanou hřívou, čekali nehybně, až na ně přijde řada, jakoby vycítili, že během pár hodin ukončí jejich bídné životy příšerná smrt. Jiní, napůl slepí, po čichu hledali jesle se senem a jedli nebo rozhrabávali kopytem zem, odfrkovali a snažili se vyprostit a utéct nebezpečí, které s hrůzou vycítili.

A všechna tato zvířata byla mladá a krásná. Kolik aristokratických rukou by mohlo hladit jejich šíje! Kolik milých hlasů by je mohlo povzbuzovat při závodech! A přitom teď pro ně zbyly jen nadávky na jedné straně, bití na druhé a nakonec smrt, smrt s hroživou agónií doprovázená smíchem a pískáním.

„Jestli přemýšlí,“ říkal si Andrés, „co jim asi probíhá hlavou, když si uprostřed koridy překousnou jazyk a se strašlivou křečí vypouštějí duši? Je pravda, že nevděk člověka je občas nepochopitelný.“

Z těchto úvah ho vyrušil opilecký hlas jednoho z pikadorů⁴, který klel a nadával, zatímco prohlížel nohy jednoho z koní, bodaje bodcem do zdi. Ten kůň nevypadal úplně zavrženíhodně, ale na pohled se zdálo, že musí být šílený nebo na smrt nemocný.

Andrés přemýšlel, zda ho má koupit. Nemusel by za něj teď utratit moc peněz, ale aby ho živil? Když pikador píchl koně ostruhami do slabin a chystal se odejít, náš mladý hrdina na chvíli zaváhal a pak jej zastavil. Nevím, jak to udělal, ale ani ne během čtvrt hodiny přesvědčil muže, ať mu koně nechá, našel majitele, smluvil cenu koně a dostal ho.

Myslím, že je zbytečné dodávat, že to odpoledne už býčí zápasy neviděl.

Odvedl si koně, ale ten byl nebo alespoň vypadal, že je šílený.

⁴ zápasník s býky na koni ozbrojený kopím

„Nešetřte na něj ranami“, pravil jeden vzdělanec.

„Dávejte mu málo jídla“, poradil mu jeden kovář.

Ale kůň byl pořád stejný. „Pff!“ ulevil si jeho majitel, „dáme mu, kolik jídla bude chtít a necháme ho dělat, co bude chtít.“ Ten kůň, jelikož nebyl starý, začal tloustnout a být poddajnější. Je pravda, že měl své rozmary a nemohl na něm jet nikdo jiný než Andrés, ale ten říkal: „Aspoň ho nikdo nebude chtít půjčit a co se týká vrtochů, já i on si na ně navzájem zvykáme.“ A zvykli si na sebe takovou měrou, že Andrés věděl, kdy má kůň chuť dělat nějakou věc a kdy ne a koni zas stačilo slyšet pánův hlas, aby skočil, zastavil se nebo se rozběhl, rychle jako blesk.

O psu se není potřeba zmiňovat, spřátelil se se svým novým spolubydlícím natolik, že se nešel jeden bez druhého ani napít. Od toho okamžiku, kdykoliv kůň tryskem zmizel v oblacích prachu na cestě v Carabancheles, pes ho doprovázel a předbíhal jej nebo ho nechával odběhnout napřed a pak ho dobíhal. Andrés se považoval za nejšťastnějšího člověka.

III

Uběhl nějaký čas a náš mladík se stal boháčem či téměř boháčem.

Jednoho dne, po dlouhé projížďce, seskočil znaven u jednoho stromu a uvelebil se v jeho stínu.

Byl to jeden z jarních dnů prozářených sluncem, jeden z těch dní, kdy smyslně vdechujeme vlažnou atmosféru plnou naděje, kdy nám šumění větru připadá jako vzdálená harmonická hudba, kdy se před námi zlatavě rýsují jasné horizonty a před našima očima jakoby poletovaly zářivé atomy nevím čeho, atomy, které připomínají průhledné bytosti, jenž nás pronásledují, obklopují a opájí smutkem i štěstím zároveň .

„Mám moc rád tyto dvě bytosti“, vydechl Andrés, když si sedl, zatímco hladil psa jednou rukou a druhou podával koni hrst trávy. „Velmi rád, ale ještě stále je v mém srdci díra, která nebyla nikdy zaplněna. Chci pocítit ještě větší lásku, posvátnější a čistější. Rozhodně potřebuji ženu.“

V tom okamžiku procházelo po cestě děvče se džbánem na hlavě.

Andrés neměl žízeň, ale přesto ji poprosil o vodu. Děvče se zastavilo a nabídlo mu ji a udělala to s takovou laskavostí, že náš mladík dokonale porozuměl jedné z nejznámějších epizod z Bible.

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se, když se napil.

„Plácida!“

„A čím se živíš?“

„Jsem dcera obchodníka, který umřel zruinován a pronásledován pro své politické názory. Po jeho smrti jsme se s matkou usadily v jedné vesnici, kde přežíváme s penzí tří reálů. Moje matka je nemocná a já se musím o vše starat.“

„A proč jsi se nevdala?“

„Nevím. Ve vesnici říkají, že neumím vzít za práci, že jsem moc křehká slečinka.“

Dívka se pak rozloučila a odešla.

Andrés se mlčky díval, jak odchází. Jakmile ji ztratil z dohledu, řekl si spokojeně: „Tato žena se ke mně hodí.“

Nasedl na koně a, následován psem, zamířil do její vesnice. Brzy poznal její matku a velmi rychle se také hluboce zamiloval do dcery. Když ta po několika měsících zůstala sirotou, oženil se, zamilován do své ženy, což je jedno z největších štěstí, které může člověka potkat. Oženit se a usadit se ve statku ležícím v jednom z nejmalebnějších míst jeho kraje bylo otázkou několika dní.

Když se tam viděl bohatý, s ženou, psem a koněm, musel si protřít oči. Myslel že sní. Tak šťastný, dokonale šťastný byl kdysi chudý Andrés.

IV

Tak žil šťastně a spokojeně po několik let, když se mu jedné noci zdálo, že zaslechl někoho, jak obchází kolem domu a poté přistihl nějakého muže, který si dělal odlitek zámku od dveří na zahradě.

„Máme tu zloděje“, řekl, a rozhodl se upozornit na to ve vedlejší vesnici, kde sídlili dva četníci.

„Kam jdeš?“ ptala se ho žena.

„Do vesnice.“

„Proč?“

„Abych upozornil četníky, protože mám podezření, že nám někdo šmejdí kolem chalupy.“

Když žena toto uslyšela, lehce zbledla. On jí políbil a pokračoval: „Jdu pěšky, protože to není daleko, uvidíme se odpoledne.“ Když šel přes dvůr, vešel na chvíli do stáje, viděl tam svého koně, pohladil ho a řekl: „Nashle, koníčku, nashle, dneska tě nechám odpočinout, včera jsem tě málem uhnal.“

Kůň, který byl zvyklý na každodenní vyjížděku se svým pánem, smutně zařehotal, když odcházel.

Když už byl Andrés na odchodu, pes se k němu začal lísat.

„Ne, nemůžeš jít se mnou,“ řekl mu, jakoby mu mohl rozumět. „Když jdeš do vesnice, štěkáš na děti a běháš za slepicemi a jednoho dne dostaneš takový výprask, že se z toho nevzpamatuješ.“

„Neotvírej mu dokud neodejdu,“ obrátil se na sluhy a zavřel vrátka, aby za ním pes nešel.

Už přicházel na silnici, když ještě slyšel jeho vytí.

Došel do vsi, vyřídil tam tu záležitost, trochu se zdržel u starosty, se kterým se zapovídal, a potom se vydal na cestu zpět. Když už byl blízko domova, udivilo jej, že nevyběhl pes, aby ho přivítal, protože jindy vytuší, že se vrací, a vyběhne, když je teprve v půli cesty. Zapískal. Nic! Vešel na svůj pozemek a nikde ani noha! „K čertu, co se tu děje?“ zakřičel znepokojeně a zamířil k domu.

Vešel do dvora a první na co mu padl pohled, byl pes ležící v kaluži krve na zápraží stáje. Cáry oblečení rozházené po zemi, a pár nití pokrytých načervenalou pěnou, které mu ještě visely z tlamy, dokazovalo, že se bránil a přitom utržil zranění po celém těle.

Andrés vyslovil jeho jméno. Umírající pes otevřel oči, pokusil se zvednout, zavrtěl mírně ocasem, olízl ruku, kterou ho hladil a umřel.

„Můj kůň! Kde je můj kůň?“ vykřikl poté tlumeným a dojetím zjihlým hlasem, když viděl stáj prázdnou a přetrhnutý řemen, kterým byl kůň přivázaný.

Vyběhne odtamtud jak smyslů zbavený. Volá svou ženu, nikdo neodpovídá. Volá své sluhy, také nikdo. Prohledá celý bez sebe dům, ale nikde nikdo. Znovu vyběhne na cestu, vidí tam otisky koňských kopyt, není pochyb, že jsou jeho koně, protože on na svém milovaném zvířeti pozná každíčký detail.

„Už tomu rozumím!“ říká osvícen náhlou myšlenkou, „zloději využili mé nepřítomnosti, aby nás okradli a odvezli mou ženu, aby ode mě mohli žádat peníze za její vrácení. Peníze! Svou krev i život bych za ni dal. Chudák pes!“, vzlykne, když mu na něj znovu padne zrak a rozběhne se jako šílený po stopách koně.

Běžel a běžel bez odpočinku po těchto stopách hodinu, dvě, tři...

„Viděli jste muže s ženou na koni?“ ptal se všech.

„Ano,“ odpovídali mu.

„Kam jeli?“

„Tamtím směrem.“

Andrés načerpal nové síly a běžel dál.

Začala se snášet noc. Na stejnou otázku se mu dostávalo vždy stejné odpovědi. A běžel a běžel, až nakonec doběhl k jedné vesnici a na jejím okraji u kříže označujícího místo, kde se cesta rozbíhala na dvě strany, spatřil skupinu lidí, čeledínů starých i mladých, kteří se zvědavostí pozorovali nějakou věc, kterou na tu dálku nemohl rozpoznat.

Přijde tam, položí stejnou otázku jako vždy předtím a jeden ze skupinky mu říká: „Ano, viděli jsme tu dvojici. Podívej, tady je ten kůň, na kterém jeli. Padl tu vyčerpáním.“

Andrés se zadívá směrem, který mu ukazoval a najednou spatří svého koně, svého milovaného koně, kterého se někteří muži připravovali stáhnout z kůže, aby ji zpracovali. Sotva mohl vzdorovat smutku, ale rychle se vzpamatoval, když pomyslel na svou ženu.

„A řekněte mi, proč jste té chudince nepomohli?“ zeptal se rychle.

„Samozřejmě, že jsme jí pomohli,“ odpověděl další z hloučku, „prodal jsem jim svého koně, aby mohli pokračovat v cestě. Bylo vidět, že mají naspěch.“

Andrés ho přerušil: „Ale tato žena byla unesená. Ten muž je bandita, který, nedbaje na její slzy a křik, ji odváží bůhví kam.“

Ti venkovští burani si mezi sebou s úsměvem vyměnili chápavý pohled.

„Pane, co nám to tu vykládáte?“ říká jeden z nich. „Prý unesená? Ona byla ta, kdo nás pobízela: ‚Rychle, rychle, ať se odtud co nejdříve dostaneme! Nebudu klidná, dokud odsud nezmizím navždy.‘“

Andrés to vše náhle pochopil. Zatmělo se mu před očima, ze kterých neukápla ani slza a zhroutil se na zem jako mrtvý.

Zbláznil se a za pár dní zemřel.

Udělal mu pitvu a nenašli žádné zranění ani vnitřní poškození. Kdyby se tak mohla pitvat duše, kolik podobných smrtí by bylo vysvětleno!

„A opravdu zemřel jen kvůli tomu?“ zeptal se na závěr mého příběhu mladík, který si stále pohrával s řetízkem svých hodinek.

Já jsem se na něj podíval, jako bych říkal: „Připadá Vám to málo?“ On ale pokračoval: „Je to zvláštní! Já vím, co je to utrpení. Když v posledních závodech moje Herminia zakopla, zabila žokeje a zlomila si nohu. Neštěstí tohoto zvířete mi způsobilo strašný žal, ale upřímně řečeno, nebylo to až takové.“

Překvapeně se na něj díval, když jsem zaslechl harmonický a lehce zastřený hlas modrooké dívky.

„Je to skutečně zvláštní! Já mám moc ráda svého Medora“, řekla a dala pusou na čumák svému neduživému psíčkovi, který tiše zakňučel. „Ale kdyby zemřel, nemyslím, že bych se“

zbláznila ani nic takového.“ Můj údiv hraničil s ohromením. Tito lidé mi buď nerozuměli nebo mi rozumět nechtěli.

Nakonec jsem se otočil na pána, který popíjel čaj a který by díky svému stáří měl být chápavější.

„A vy? Co si o tom myslíte?“ zeptal jsem se ho.

Odpověděl: „Jsem ženatý, miloval jsem svou ženu a doteď si ji vážím, řekl bych. Ale stala se jedna věc, a když ta vyšla najevo, musel jsem sjednat nápravu a vyzvat soka na souboj, ve kterém se mi ho podařilo porazit. Je to skvělý muž, upovídaný a vtipný, občas s ním zajdu na kávu do Iberie. Od té doby se svou ženou nežiji a věnuji se cestování. Když jsem v Madridu, bydlíme spolu, ale jen jako dva kamarádi. A to všechno aniž bych se přemáhal, bez velkých emocí, ani velkého utrpení. Po tomto lehkém náčrtku mého charakteru a života, co jiného mohu podotknout k těmto mimořádným výbuchům citů než to, že mi to připadne zvláštní, velmi zvláštní?“

Když muž domluvil, světlavá dívka a mladík, který se jí dvořil, si spolu prohlíželi album karikatur od Gavarniho. A během chvíle si on sám dopřál požitek z třetího šálku čaje.

Když jsem přemýšlel o tom, že po vyslechnutí mého příběhu pronesli: „Je to zvláštní,“ řekl jsem si pro sebe: „Je to přirozené!“

2. 2. Zelené oči

Je to už dlouho, co chci napsat jakýkoliv text s tímto názvem.

Dnes, když se mi naskytla příležitost, napsal jsem ho velkými písmeny na první list papíru a poté jsem nechal pero rozběhnout po papíře.

Myslím, že jsem viděl oči takové, jaké jsem popsal v této legendě. Nevím, jestli jen ve snech, ale viděl jsem je. Samozřejmě nemohu popsat úplně přesně jaké jsou – zářivé, průzračné jako kapky deště, které kloužou po listech stromů po letní bouři.

Ale rozhodně počítám s představivostí čtenářů, že pochopí to, co můžeme nazvat náčrtem obrazu, který jednoho dne namalují.

„Ten jelen prchá raněný, je zraněný, není pochyb. Je vidět stopy krve na křoví a když přeskakoval jeden z těchto lentyšků, podlomily se mu nohy. Náš mladý pán začíná tam, kde ostatní končí. Za čtyřicet let, co jsem myslivcem, jsem neviděl lepší zásah. Ale, pro svatého Saturia, patrona Sorie⁵, zastupte mu cestu a nadběhněte mu tímto dubovím, poštvěte psy, trubte na trumpety jako diví a práskněte koně bičíky do slabin! Nevidíte, že běží směrem k prameni pod topoly? Jestli tam stihne doběhnout než umře, můžeme se s ním rozloučit.“ Jeskyně Moncaya⁶ opakovaly ozvěnu trubek, štěkání smečky psů a hlasy panošů se ozývaly s novou zběsilostí a zmatený houf mužů, koní a psů se ubíral směrem, který jim Ínigo, hlavní myslivec pánů z Almenar, ukázal jako nejvhodnější, aby zvěři nadběhli.

Ale toto všechno bylo k ničemu. Když nejrychlejší z chrtů udýchaně a s chřtánem pokrytým pěnou dorazil k duboví, jelen se už, rychle jako šíp, jedním rychlým skokem ztratil ve křoví a pokračoval stezkou vedoucí k prameni.

„Stůjte! Stůjte všichni!“ zakřičel Ínigo, „je to vůle boží, že nám utekl.“

Průvod se zastavil, trubky zmlkly a chrti přestali na příkaz lovců sledovat stopu.

V tu chvíli se k průvodu přidružil hrdina lovu, Fernando de Argensola, prvorozený syn Almenarů.

„Co to děláš?“ zakřičel na lovce a bylo vidět jeho překvapený výraz a hněv v jeho očích. „Co děláš, ty hlupáku? Vidíš, že ten jelen, kterého jsem postřelil jako svůj první kus, je raněný, a pouštíš jeho stopu a chceš ho nechat umřít v hlubinách lesa? Myslíš, že jsem přišel ulovit jelena na vlčí hody?“

„Pane, tudy je nemožné projít,“ zamumlal Ínigo.

„Nemožné? Proč?“

„Protože tato stezka vede k prameni Pod Topoly, v jehož vodách sídlí zlý duch. Ten, kdo se odváží zakalit jeho vodu, draze platí za svou opovážlivost. Zvěř už překročila jeho hranice. Jak je chcete překročit vy, aniž by se na vaši hlavu sneslo neštěstí? My, myslivci, jsme králi Moncaya, ale králi, kteří musí platit daň. Zvěř, která se uchýlí k tomuto prameni, je ztracená.“

„Ztracená? Raději upíšu panství mých rodičů a svou duši Satanovi, než bych dopustil, aby mi tento jelen, jediný, kterého zasáhl můj oštěp, moje první trofej z lovu, utekl. Vidíš ho? Vidíš ho? Ještě se dá chvílemi zahlédnout, nohy mu slábnou, jeho běh se zpomaluje. Nech mě, nech mě! Pusť tyto otěže nebo tě srazím a povalím do prachu. Kdo ví, třeba mu nedám šanci

⁵ Provincie na severu Španělska

⁶ Pohoří Moncayo se stejnojmennou horou leží na severozápadě Aragonu v provincii Zaragoza

doběhnout až k prameni. A jestli tam dorazí, k čertu s ním, jeho čistotou a obyvateli! Hyjé! Blesku! Můj oři, hyjé! Jestli ho dostihneš, přikážu, aby zasadili diamanty do tvého zlatého udidla.

Kůň i s jezdcem vyrazili jako blesk.

Ínigo z nich nespouštěl zrak, dokud se neztratili v houštinách, poté se rozhlédl kolem sebe. Stejně jako on byli všichni ztrnulí a ohromení.

Myslivec nakonec zvolal. „Pánové, vy jste to viděli. Riskoval jsem, že zemřu pod nohama jeho koně, abych jej zadržel. Splnil jsem svou povinnost. Proti ďáblovi není pomoci. Až sem dojde lovec se svou kuší. Odtud dále ať zkusí své štěstí kaplan se svou svěcenou vodou.“

II

„Máte špatnou barvu, jste skleslý a zasmušilý. Co je vám? Od toho osudného dne, kdy jste šel k prameni Pod Topoly, jste jako prokletý zlou čarodějnici.“

Už nechodíte do hor se řvoucí smečkou, ani zvuk vašich trubek nevyvolává ozvěny. Jen si každé ráno zahloubaně berete kuš, chodíte do lesa a zůstáváte tam až do západu slunce. A když se po setmění vracíte bledý a unavený do zámku, je marné pít se po vaší ulovené kořisti. Co vás trápí celou tu dobu, co jste vzdálen od vašich blízkých?“

Zatímco Ínigo promlouval k Fernandovi, ten, pohroužen do svých úvah, aniž by si všiml, odřezával nožem třísky z ebenové lavice. Po dlouhé chvíli ticha, které přerušovalo jen skřípání čepele klouzající po leštěném dřevě, mladík promluvil ke svému poddanému, jakoby neslyšel nic z toho, co mu říkal předtím: „Ínigo, jsi starý a znáš tak všechna zákoutí Moncaya. Žil jsi na jeho svazích a pronásledoval zvěř a při svých loveckých toulkách jsi vystoupil mnohokrát na jeho vrchol. Řekni mi, nepotkal jsi tam náhodou nějakou ženu, která žije ve skalách?“

„Ženu?“ zvolal myslivec překvapeně a upřeně se na něj díval.

„Ano, ženu. Je to zvláštní, co se ve mně odehrává, velmi zvláštní. Myslel jsem, že si toto tajemství uchovám navždy pro sebe, ale už to není možné. Sídlí v mém srdci, objevuje se mi před očima. Tak ti to tedy prozradím. A ty mi pomůžeš odhalit tajemství, které obklopuje tuto bytost, která jak se zdá, existuje jen v mé mysli, protože ji nikdo nezná, ani ji nikdo neviděl.“ Myslivec s otevřenou pusou přisunul své sedátko k lavici svého pána, ze kterého nespouštěl oči. Ten, po tom, co si srovnal myšlenky, pokračoval: „Toho dne, kdy jsem přes vaše varování jel k prameni Pod Topoly, přeskočil jej, a tak se dostal k jelenovi, kterého jste kvůli vaší pověrčivosti nechali utéci, se moje duše naplnila touhou po samotě. Ty to místo neznáš.“

Poslouchej, pramen vyvěrá v nitru jedné skály a jeho voda kapku po kapce proudí mezi zelenými a plovoucími listy rostlin, které rostou na okraji jeho pramene. Tyto kapky, které když padají, září jako střípky zlata a zní jako tóny nějakého nástroje, se v trávě spojují a se zurčením, podobným bzučení včel, které přelétávají z květiny na květinu, tečou pískem a tvoří koryto a bojují s překážkami, které se jim postaví do cesty a přelévají se přes sebe a skáčou a utíkají a běží, jednou s veselím, jindy s povzdechy, až se dostanou do jezera. Do něj padají s nepopsatelným hlukem. Nářky, slova, jména, zpěvy, nevím, co ještě jsem slyšel v tomto zvuku, když jsem si sám sedl na skalisko, na jehož úpatí padá voda z toho záhadného pramene do hluboké tůně, jejíž nehybnou hladinu sotva zčeří odpolední větřík.

Vše je tam velké. V těch místech žije samota s tisíci neznámými zvuky a opájí duši ve své nevýslovné melancholii. Připadá mi, jakoby na nás z nazlátých listů topolů, z dutin dubů i z vlnek ve vodě mluvili neviditelní přírodní duchové, kteří poznávají své bratry v nesmrtelných duších člověka.

Když jsi mě za úsvitu vídal, jak беру svou kuši a chodím do lesa, nebylo to nikdy za účelem lovu. Ne, chodíval jsem si sednout na břeh pramene, abych v jeho vlnách našel... Nevím co. Je to bláznovství! Toho dne, když jsem ho se svým Bleskem přeskočil, měl jsem dojem, že jsem zahlédl na jeho dně zářit zvláštní věc. Ženské oči.

Nejspíše to byl záblesk slunce, který se odrazil ve vodě, možná to byla jedna z květin, které rostou ve vodě mezi řasami a jejichž kalichy vypadají jako smaragdy. Nevím. Ale měl jsem dojem, že to byl upřený pohled očí, pohled, který roznítil v mé hrudi absurdní, neuskutečnitelnou touhu najít osobu s takovými očima.

Vydával jsem se tam každý den, abych ji našel.

Naposledy, jednoho odpoledne, myslel jsem, že sním, ale nebylo to tak. Mluvil jsem k ní mnohokrát, tak, jako teď mluvím k tobě. A jednoho odpoledne jsem ji našel sedět na mém místě, oblečenou do šatů, které dosahovaly až k vodě a vlály kolem jejího těla. Byla to nádherná žena, nad všechny představy. Její vlasy byly jako ze zlata, řasy jí zářily jako paprsky světla a mezi nimi jí neklidně těkaly oči, které jsem viděl. Ano, to byly ty oči, které jsem měl vtištěné do paměti. Oči neskutečné barvy, oči..."

„Zelené!“ vykřikl Ínigo vyděšeně a poskočil na své židli.

Fernando na něj překvapeně pohlédl, že dokončil jeho větu a zeptal se ho napolo úzkostně i radostně: „Znáš ji?“

„Ach, ne!“ zvolal myslivec. „Bůh mě před tím ochraňuj! Ale mí rodiče, když mi zakazovali chodit do tamtěch míst, říkali mi snad stokrát, že ten duch, skřítek, démon či žena, která sídlí v oněch vodách, má tuto barvu očí. Zapřísahám vás při tom, co nejvíce milujete na

zemi, abyste už k tomu prameni nechodil. Jednoho dne se naplní kletba a smrtí zaplatíte to, že jste zakalil jeho vody.“

„Při tom, co nejvíce miluji!“ zašeptal mladík se smutným úsměvem. „Ano,“ pokračoval stařec, „při vašich rodičích, vašich příbuzných, slzách, které jsou určeny pro vaši ženu, při vašem oddaném služebníkovi, který vás zná od narození.“

„Víš, co já nejvíce miluji na tomto světě? Víš, za co bych dal lásku mých rodičů, polibky, které mi život uštědřil a lásku všech žen na zemi? Za jeden pohled, jediný pohled těchto očí! Jak je mohu přestat vyhledávat!“

Toto řekl Fernando takovým tónem, že slza, která se schovávala pod víčky Íniga, sklouzla po jeho tváři, zatímco vyřkl ponurým tónem: „Ať se splní vůle boží.“

III

„Kdo jsi? Odkud jsi? Kde žiješ? Chodím tě sem hledat každý den a nezahlédl jsem ani oře, který tě vozí do těchto míst ani sloužící, kteří tě sem doprovází. Poodhal pro jednu tu roušku tajemství, do které se zahaluješ jako do husté mlhy. Já tě miluji, ať už jsi vznešená nebo prostá dívka, budu tvůj, navždy jen tvůj.“

Slunce už zapadlo za vrcholek hory. Stíny se přibližovaly po jejích stránkách, mezi topoly u pramene pofukoval větřík a mlha, která se pomalu zvedala z jezera, zahalovala skály, které ho obklopovaly.

Na jedné z těch skal, která se tyčila strmě nad jezerem, na jehož hladině se odrážela, seděl na kolenou prvorozený syn Almenarů u nohou své záhadné milované a snažil se z ní vymámit tajemství její existence.

Ona byla nádherná, krásná a bledá, jako alabastrová socha. Jedna kadeř jí spadala na ramena, vinula se mezi záhyby jejího závoje jako sluneční paprsek, který prosvítá mezi mraky, a mezi řasami zářily její oči jako dva smaragdy na zlatém náhrdelníku. Když mladík skončil svou řeč, její rty se pohnuly, jako by chtěla něco říct. Ale byl to jen povzdech, slabý a bolestný, jako povzdech vlnky, kterou vánek zažene na mělčinu mezi rákosí.

„Proč mi neodpovídáš?“ zvolal Fernando ztrácející naději. „Chceš, abych uvěřil tomu, co mi o tobě vykládali? Ach ne, mluv se mnou. Chci vědět, jestli mě miluješ. Chci vědět, jestli tě mohu milovat, jestli jsi žena nebo démon.“

„A kdybych jím byla?“

Mladík se zachvěl. Studený pot mu stékal po zádech, jeho zorničky se rozšířily, když se pozorněji zadíval do ženiných očí, a uchvácen jejich zářící, v zápalu vášně vykřikl: „I kdybys jím

byla, miloval bych tě. Miloval bych tě, tak jak tě miluji nyní. Mým osudem je milovat tě navždy, i po smrti, je-li pak něco.“

„Fernando,“ řekla kráska hlasem podobajícím se líbezné hudbě, „já tě miluji ještě více než ty mě. Ačkoliv jsem skutečný duch, sestupuji na úroveň smrtelníka. Nejsem takovou ženou, jaké existují na zemi, jsem žena hodna tebe, jenž převyšuješ ostatní muže. Bydlím na dně těchto vod, nehmotná jako ony, prchavá a průzračná, mluvím pomocí jejich šumění a vlním se s jejich vlnkami. Netrestám toho, kdo se odváží zakalit vodu, kde přebývám, spíše jej odměním svou láskou, jako milence, jež je schopen ocenit mou zvláštní a záhadnou lásku.“

Zatímco pravila toto, mladík, pohroužený do obdivování její krásy a přitahován neznámou silou, přibližoval se stále více k okraji skály. Žena se zelenýma očima pokračovala takto:

„Vidíš, jak čiré je toto jezero? Vidíš tyto rostliny s dlouhými a zelenými listy na jeho hladině? Ty nám poslouží jako lože plné smaragdů a korálů. A já, já ti poskytnu nevýslovné štěstí, to štěstí, o kterém jsi snil během tvého blouznění a které ti nemůže poskytnout žádná jiná. Pojď, mlha nad jezerem plyne nad našimi hlavami jako baldachýn, vlny na nás mluví nesrozumitelnými hlasy, vítr mezi duby začíná svou píseň lásky. Pojď!... Pojď!...“

Noc se snášela na krajinu, měsíc se odrážel na hladině jezera, vítr rozfoukával mlhu a zelené oči zářily v šeru jako světýlka bludiček nad bažinami, „Pojď... Pojď...“ Tato slova zněla Fernandovi v uších jako modlitba. „Pojď.“ Záhadná žena ho volala k okraji skály, kam vystoupila a vypadala, že ho chce políbit. Fernando postoupil o krok směrem k ní, o další, a pocítil štíhlé, pružné ruce, které se mu omotaly kolem krku a ledový dech z jejich rtů, polibek chladný jako led, zachvěl se, ztratil pevnou zem pod nohama a spadl do vody s tlumeným a ponurým žblunknutím.

Voda vystříkla, zavřela se nad jeho tělem a stříbrné kruhy se na ní rozšiřovaly až ke břehům.

3. Sobre la traducción

Al principio vamos a explicar algunas expresiones que están relacionadas con este tema. Lo primero que quiero definir es qué es **la traducción**.

La definición más simple es que la traducción es la transcripción de algún texto de un lenguaje al otro. Se puede tratar de un texto artístico, técnico, pedagógico, popular, religioso, administrativo, etc. Cuando se trata de la traducción artística, lo importante no es sólo la transmisión del contenido sino también de los valores estéticos del texto y del estilo individual de autor.

El libro *Originál preklad* lo define así: *La traducción – se define como el proceso del cambio de la codificación del texto lingüístico durante el cual se crea su nuevo aspecto lingüístico y forma estilística. Es la transición del invariante textual de un texto al otro y esto con el máximo respeto de las propiedades de la expresión y del significado del original.*⁷ En la traducción artística moderna se intenta reproducir los valores ideales y estéticos que lleva el texto y mantener sólo las formas que tienen la función semántica.

La definición del **traductor** que encontramos en el libro *Originál preklad* es ésta: *El traductor – se define como el integrante de la comunicación que provee el texto original al receptor que no tiene suficiente capacidad lingüística (de la lengua original). El traductor del texto artístico - es el que descodifica el texto creado en otra lengua, en otra configuración expresiva y en otra situación de los signos. Es el codificador del mensaje en el nuevo contexto lingüístico, estilístico y de los signos.*⁸

Jiří Levý dice que hay tres cosas principales que debe conocer el traductor. La primera es la lengua de la que traduce, la segunda es la lengua a la que traduce y la tercera es el contenido concreto del texto que traduce (las realidades históricas o tópicas, peculiaridades del autor, eventualmente la materia si se trata del texto especializado).⁹

⁷ Traducido de Popovič, Anton a kol.: *Originál-preklad*, Tatran, Bratislava 1983, p. 173

⁸ Traducido de Popovič, Anton a kol.: *Originál-preklad*, Tatran, Bratislava 1983, p. 163

⁹ Traducido de Levý, Jiří: *Umění překlada*, Československý spisovatel, Praha 1963

3. 1. La traducibilidad

La traducibilidad es uno de los temas más importantes que trata la ciencia de la traducción. En este capítulo nos dedicamos a la traducibilidad del texto artístico.

Nos encontramos con dos opiniones opuestas en cuanto a este tema. Algunos científicos están convencidos de lo que existe la traducibilidad y hay otros que no lo creen. Entre los que no creen en la traducibilidad pertenece el lingüista ruso A.A. Potěbña que dice: «*Si una palabra de una lengua no coincide con la palabra de otra lengua, mucho menos pueden coincidir las combinaciones de palabras, imágenes, impresiones...*»¹⁰

Es verdad que la presencia de muchas diferencias en los sistemas lingüísticos complica el trabajo del traductor. Si hablamos de la diferencia entre el checo y el español no podemos olvidar mencionar por lo menos la gran cantidad los tiempos del pasado que tiene la lengua española en comparación con el único tiempo del pasado de la lengua checa. Por otro lado la carencia del español es que no tiene recurso lingüístico para diferenciar el aspecto verbal mientras el checo lo tiene. Pero no creemos que por estas razones deberíamos negar la posibilidad de traducir un texto, sólo tenemos que pensar que recursos dispone cada lengua para poder expresar la misma idea, o por lo menos la más parecida, a la encontrada en el texto original.

Relacionada con este tema tenemos «la tesis de la equivalencia tipológica de las lenguas» mencionada en el libro *Překladatelské miniatury*. La idea básica de esta tesis la resume Skalička con estas palabras: «*Las lenguas son las soluciones del mismo problema mediante distintos recursos.*»¹¹ Con respecto a ésto añade Šabršula: «*Los idiomas solucionan distintos problemas de maneras diferentes. Algunas tienen morfología rica, otras la tienen más pobre pero ni sus funciones comunicativas ni otras funciones sufren por ello. Lo que en una lengua está comunicado mediante recursos morfológicos, en otra puede ser comunicado mediante recursos sintácticos, por ejemplo por el orden de las palabras, mediante*

¹⁰ Traducido de Hrdlička, Milan: *Překladatelské miniatury*, Karolinum, Praha 1995, p. 10

¹¹ Citado y traducido de Hrdlička, Milan: *Překladatelské miniatury*, Karolinum, Praha 1995, p. 11

recursos lexicales o también recursos suprasegmentales o, lo que es lo más frecuente, mediante la colaboración de los recursos de los distintos sistemas.»¹²

Creemos que esta idea resume bien lo que dijo O. Kade: «*Si cualquier cosa puede estar expresada en cualquier lengua, entonces cualquier expresión puede traducirse de una lengua a otra.*»¹³ Es verdad que su idea omite el hecho que las lenguas pueden estar en distintos grados de la evolución que pueden diferenciarse por el grado de la preparación cultural y por cómo están trabajadas por ejemplo en cuanto a la terminología especializada.

Hay otros argumentos de los científicos que no creen en la traducibilidad; algunos dicen que la estructura de cada lengua está estrechamente unida con la estructura del pensamiento de cada nación y por eso la información incluida en una lengua no es posible comunicarla a otra nación a la cual es propia otra lengua. Los partidarios de esta teoría son por ejemplo W. von Humboldt y G. W. Leibnitz.

El argumento anterior está relacionado con el tema de la importancia del contexto comunicado, de las realidades (las diferencias geográficas, culturales y otros.) Es verdad que éstas muchas veces juegan un papel importante y pueden producir muchas dificultades en la traducción así como algunas pérdidas o cambios del significado, pero si miramos ejemplos de la práctica de la traducción, es cierto que muchas veces es posible superar estas diferencias y acercar y explicar la realidad tratada.

No se puede negar cierta imposibilidad de traducir en el sentido de la reproducción fiel de todos los rasgos formales y del contenido del original. Para conseguir la traducción adecuada, muchas veces el traductor está obligado abnegar parcialmente la exactitud objetiva, modificar el proceso artístico, etc. Pero es innegable que la traducción artística es posible y en gran medida puede reproducir las cualidades del original.

¹² Citado y traducido de Hrdlička, Milan: Překladatelské miniatury, Karolinum, Praha 1995, p. 12

¹³ Citado y traducido de Hrdlička, Milan: Překladatelské miniatury, Karolinum, Praha 1995, p. 12

3. 2. La fidelidad de la traducción artística

„La traducción es como una mujer. Si es fiel, no es bonita y si es bonita, no es fiel.“

Creo que el refrán que está escrito más arriba recoge la base de esta problemática la cual entra en controversia con cada traductor. En la técnica de la traducción tenemos la contraposición entre la fidelidad y libertad traductora. *Con el método fiel designamos el proceso laboral de los traductores que por su meta principal consideran la reproducción precisa del modelo.*¹⁴ En el método libre lo más importante es la belleza (la cercanía estética e ideal al lector) y que gracias a la traducción surge una obra literaria nueva que pertenece a la literatura de la lengua a la que se traduce.

El traductor debe contar con que el lector del texto traducido tiene otra perspectiva de los conocimientos y experiencias estéticas que el lector del texto original, por eso no entendería todo de la copia mecánica del original, o algunas cosas entendería de manera distinta. Por eso el traductor tendría que mantener no preferentemente los rasgos formales del texto original sino su valor estético y del sentido. *La traducción no puede ser igual como el original pero tiene que producir el mismo efecto en el lector.*¹⁵

La traducción fiel reproduce consecuentemente una parte de la obra (por ejemplo el lenguaje) pero descuida el valor estilístico que también toma parte del sentido. De esto resulta que la traducción fiel, en el sentido que entendemos, en realidad no existe.

*La creación de la traducción consiste en el arte de ser fiel al original como al complejo. Por eso la fidelidad y la libertad en la traducción no se pueden poner como elementos contrarios sino tienen que funcionar en la armonía dialéctica.*¹⁶

¹⁴ Traducido de Levý, Jiří: Umění překlada, Československý spisovatel, Praha 1963, p. 87

¹⁵ Traducido de Levý, Jiří: Umění překlada, Československý spisovatel, Praha 1963, p. 88

¹⁶ Traducido de Vilikovský, Ján: Preklad jako tvorba, Slovenský spisovatel, Bratislava 1984, p. 84

4. Problemas en la traducción del español al checo

La traducción de la lengua española a la lengua checa tiene sus propias peculiaridades que vienen impuestas por las diferencias entre los sistemas lingüísticos de las dos lenguas mencionadas, sobre todo en el área de la morfología, sintaxis o léxico. Seguro encontraríamos muchas más dificultades en la traducción al checo pero vamos a mencionar los que consideramos más frecuentes e importantes.

Con respecto al léxico, las dificultades aparecen cuando en el texto original hay neologismos, metáforas, palabras que hacen referencia a la cultura y términos institucionales, nombres propios y «palabras intraducibles». Entonces el traductor tiene que pensar en el lector y sus supuestos conocimientos. En el caso de las leyendas que tenemos traducidas en la tesina se trata sobre todo de los nombres propios de las personas y de los sitios concretos. Por ejemplo las personas famosas en el ambiente español y los lugares mencionados también están situados en España y no se puede presuponer que las conozca un lector checo corriente. Por eso acompañar la traducción con las notas resulta el modo más sencillo y claro y de esta manera ayudamos a la comprensión e imaginación del lector.

También muchos problemas pueden surgir con respecto al orden de las palabras. La oración checa en algunos casos puede tener la misma estructura que la oración española pero en muchos casos, si guardamos el orden de las palabras, la frase no es correcta, suena rara o no se entiende. Las discrepancias más frecuentes son los adjetivos que suelen ir pospuestos al sustantivo en el español contra los antepuestos en el checo. Ej. con letras grandes – velkými písmeny.

Con respecto a la morfología, los pronombres pueden producir algunos errores al ser traducidos al checo. Si nos referimos a los pronombres personales, aquí es problemática sobre todo la forma «le» que puede ser el dativo de él y también de Usted. Y «la» es la forma del dativo e igualmente el acusativo de ella. De los pronombres relativos tenemos que mencionar «su» que tiene significado *de él, de ella, de Usted y de Ustedes*.

Otras discrepancias de la esfera de la morfología que vamos a tratar son las discrepancias en número gramatical que son bastante frecuentes. Algunas palabras

pueden expresarse en un idioma con singular y en otro con plural. Ej. dinero (sg.) – peníze (pl.), ganas (pl.) – chuť (sg.).

Puesto que los sistemas verbales del checo y del español difieren de manera esencial, encontramos numerosas discrepancias en esta esfera. Por ejemplo la categoría gramatical de tiempo consta en ambos idiomas de tres miembros principales que describen el tiempo absoluto; presente, futuro y pasado. El español además tiene formas verbales que expresan las relaciones temporales (anterioridad, simultaneidad, posterioridad) y las que no tienen sus equivalentes en checo, como son el subjuntivo, el perfecto compuesto, los participios, etc. Ante estos casos el traductor tiene que buscar otros medios para realizar la traducción.

Otro problema que encontramos en el sistema verbal español traduciendo al checo son las formas impersonales del verbo que estudiaremos en el capítulo siguiente.

4.1. Formas verbales impersonales

Las formas verbales impersonales son las que no indican la persona gramatical que realiza, sufre o padece la acción verbal, las que no se conjugan, sino que entran en la composición de los verbos compuestos y de las perífrasis verbales. En español son éstas : el infinitivo, el gerundio y el participio.

El infinitivo — es la forma no conjugada del verbo que describe la acción básica y le atribuye identidad. Además de ese sentido como forma verbal, el infinitivo de los verbos también puede asumir una función como sustantivo. Cuando funciona como verbo, el infinitivo puede ser parte de una frase verbal (voy a viajar) o el núcleo de una oración unimembre (¡A estudiar!). Como sustantivo, el infinitivo puede desempeñar las mismas funciones del sustantivo (sujeto, complemento directo, etc.):

El infinitivo tiene una forma simple (cantar, beber, vivir) y una forma compuesta (haber cantado, haber bebido, haber vivido). También podemos hablar de una forma pasiva del infinitivo (haber sido cantado/a, haber sido bebido/a, haber sido vivido/a).

El gerundio — es una forma del verbo que indica que la acción está transcurriendo, y eventualmente la duración de ese transcurso.

El gerundio puede funcionar como verbo o como adverbio. Cuando funciona como adverbio, el gerundio sirve de complemento circunstancial de otro verbo.

El gerundio también tiene una forma simple (cantando, bebiendo, viviendo) y una compuesta (habiendo cantado, habiendo bebido, habiendo vivido).

El participio — es una forma verbal que expresa e identifica la acción propia indicada por el verbo, en las formas de conjugación que constituyen tiempos compuestos, empleando verbos auxiliares.

El participio, además de la función de verbo, puede funcionar también como adjetivo; en ésta función recibe las concordancias (morfemas de género y número: terminado/a/os/as) que corresponden a los sustantivos que adjetiva.

El participio tiene una forma pasiva (cantado, vivido) y una forma activa (cantante, viviente). A veces la forma del participio pasivo es igual a la del participio activo. Por ejemplo, considerado (he considerado – participio pasivo) y considerado (persona que es considerada – participio activo). Algunos verbos tienen participios activos que no se usan.

4. 2. Traducción de las formas verbales impersonales al checo

En este capítulo mostraremos algunos ejemplos de la traducción de las formas verbales impersonales de español al checo. Éstas muchas veces toman parte de las construcciones semioracionales y forman su núcleo. Como ejemplo utilizaremos la traducción de dos leyendas de Bécquer.

Maneras de traducir el infinitivo:

El infinitivo es la única forma verbal que existe y se utiliza corrientemente en la lengua checa coloquial. (El gerundio existe también en checo pero es una forma verbal antigua, en la actualidad casi ya no se utiliza en la lengua coloquial.) Esto permite traducirlo del español muchas veces fácilmente, utilizando la misma forma verbal. Pero hay algunos casos en los cuales es mejor cambiarlo por una forma verbal personal u otra clase de palabra. Aquí hay algunos ejemplos de esto.

La frase "... se encontraba allí una niña rubia, blanca y esbelta, que *a tener* una corona de flores en lugar de su legñoso perrillo..." la hemos traducido así „...tam byla jedna světlomasá dívka, bledá a štíhlá, která *kdyby* na sobě *měla* místo svého pejska, který kňučel mezi záhyby její široké sukně, věneček z květin..." el agrupamiento del infinitivo con la preposición antecedente *a*, *a tener* hemos sustituido por el condicional del verbo tener: *kdyby měla*.

En el siguiente ejemplo „...cuando se retiraba a su casa, *al atravesar* una calle estrecha..." nuestra traducción es „...když se vracel domů *a procházel* úzkou uličkou..." Aquí la construcción del infinitivo con la preposición antecedente *a*, se sustituye por el indicativo del verbo y la conjunción coordinada.

Habitualmente las construcciones formadas por el infinitivo con la preposición *al*, se suele traducir como una conjunción que introduce la oración subordinada más el verbo en indicativo, entonces al traducirlo al checo utilizamos la oración subordinada temporal. Podemos verlo en el siguiente ejemplo. La parte de una frase „...*al encontrarse* en aquel sitio..." está traducida „...*když* tam *byl*..."

En el siguiente caso „...no le falta más *que hablar*.“, en checo „Chybí už jen to, *aby promluvil*.“ El infinitivo con la conjunción está sustituido por la oración subordinada de finalidad que está formada por la conjunción que introduce la oración subordinada más el indicativo del verbo.

De la misma manera como en el ejemplo anterior se traduce el infinitivo en muchos casos, sobre todo si le antecede la conjunción *que*, como en este caso, o *por*, *para*.

A pesar de lo que hay distintas maneras como traducir el infinitivo de español al checo, en la mayoría de los casos no se cambia la forma del verbo y se utiliza el infinitivo también en checo, sobre todo en las construcciones de 2 verbos consecutivos, primero en la forma conjugada (verbo auxiliar) y el segundo en infinitivo. Aquí tenemos dos ejemplos. La oración española „No hay que *extrañarlo*.“ está traducida „Není *se čemu divit*.“ Otra frase „tuvo que *restregarse* los ojos...“ hemos traducido „...*musel si protřít* oči...“

En los ejemplos antecedentes vemos que en la traducción al checo, el infinitivo se suele sustituir por otro modo verbal sobre todo si lleva preposición.

Vemos que tampoco se suele sustituir mucho por otra palabra que no sea el verbo, excepto en el caso de que la forma de infinitivo en español tiene la función del sustantivo y entonces se traduce al checo también como sustantivo. Ej. „...*el latir* de la jauría...“ „...*štěkání* smečky...“ Aquí tenemos otro ejemplo „...parecía seriamente preocupado en la operación de *dulcificar* a punto su taza de té...“

En la traducción al checo en vez de infinitivo he utilizado sustantivo con la misma raíz que el verbo „...*který* vypadal velmi *zaměstnán slazením* svého šálku čaje...“

He encontrado un ejemplo cuando el infinitivo español en la versión checa está sustituido por el adjetivo. „... el chirrido de la hoja *al resbalar* sobre la pulimentada madera.“ „...*skřípání* čepel *klouzající* po leštěném dřevě.“

Maneras de traducir el gerundio:

Las construcciones con gerundio representan uno de los rasgos característicos de la sintaxis española y son muy frecuentes. La forma verbal del gerundio existe en checo pero ya se ve como antigua y en el lenguaje coloquial no se suele utilizar. Se utiliza sobre todo en textos antiguos para destacar el lenguaje

arcaico. Por esto para traducir el gerundio en los textos modernos tenemos que inventar otras formas más adecuadas, depende del contexto que forma utilizaremos. Aquí hay algunos casos distintos en los cuales se ve como se puede traducir el gerundio.

„Todos decimos lo mismo, *recordando* con tristeza las alegrías pasadas.“
„Všichni říkáme to stejné, *když* s lítostí *vzpomínáme* na uběhlé radosti.“ En este ejemplo el gerundio tiene la función de la oración subordinada temporal formada por la construcción de la conjunción que introduce la oración subordinada más el indicativo del verbo.

„... otros, medio ciegos, buscaban *olfateando* el pesebre y comían, o, *hiriendo* el suelo con el casco y *dando* fuertes resoplidos, pugnaban por desasirse...“ „...Jiní, napůl slepí, *po čichu* hledali jesle se senem a jedli nebo *rozhrabávali* kopytem zem, *odfrkovali* a snažili se vyprostit...“ Aquí tenemos tres gerundios en una frase. El primero en la traducción checa está sustituido por el sustantivo con preposición en función de complemento circunstancial de modo, el segundo por el indicativo del verbo y el tercero está traducido como el indicativo también pero este indicativo incluye el significado que expresa la construcción del gerundio con el sustantivo en la versión española (dando resoplidos).

„... y en cuanto a rarezas, ya nos *iremos acostumbrando*...“ „...a co se týká vrtochů, já i on si navzájem na ty naše *zvykáme*.“ Aquí en la versión original tenemos una perífrasis verbal con el gerundio y toda ésta construcción está traducida al checo con una sola palabra, un verbo en indicativo.

„el joven exclamó dirigiéndose a su servidor...“ „...mladík promluvil ke svému poddanému...“ en este caso en la traducción checa el gerundio está omitido porque la construcción de la frase mantiene el significado gracias a su construcción y no hace falta sustituirlo por ninguna palabra.

Maneras de traducir el participio:

Las construcciones con participio no son tan frecuentes como los demás tipos. En la lengua checa la forma verbal del participio no existe. Por esto para este caso vale casi lo mismo que para el gerundio. La forma por la cual lo sustituimos en el proceso de la traducción depende del contexto de la oración.

“...una tarde encontré *sentada* en mi puesto...” “A jednoho odpoledne jsem ji našel *sedět/(sedící)* na mém místě...” El participio que tenemos en esta oración en español tiene función de adjetivo y pero está traducido al checo como infinitivo aunque en este caso sería posible traducirlo como el adjetivo también (en función de suplemento predicativo).

“Así no me lo *pedirán prestado*...” “Aspoň ho nikdo nebude *chtít půjčit*...” En este ejemplo el participio está unido con otro verbo en indicativo y así juntos tienen un significado que en checo también es necesario expresar con dos verbos, el participio otra vez como el infinitivo.

Hemos encontrado éstas dos posibles formas de traducir el participio, en otros casos suele estar unido con verbo haber y así expresa algún tiempo compuesto del pasado (pretérito perfecto, pretérito pluscuamperfecto de indicativo y las formas adecuadas en el subjuntivo y también el futuro compuesto) de ese verbo que tiene la forma de gerundio y al checo se traduce como indicativo del pasado de un verbo. Ej. „... y cuyos protagonista *hemos conocido*...” „...a jejjichž protagonisty *jsme znali*...”

Conclusión

En esta tesina hemos tratado el tema de la traducción en el sentido teórico y también práctico y hemos puesto algunos ejemplos de los problemas relacionados con este tema.

Partiendo de la traducción de un texto del español al checo entramos de lleno en el tema práctico de las discrepancias frecuentes en los sistemas verbales del checo y del español, concretamente de la traducción de las formas verbales impersonales, y a lo largo de la tesina hemos enseñado algunos ejemplos del texto traducido. La conclusión de esta parte es que no existe un modelo fijo para traducir estas formas verbales, hay varias maneras de hacerlo y siempre depende del contexto de la oración y de la consideración del traductor

En cuanto a la teoría de la traducción hemos tratado la traducibilidad, o sea si es posible traducir un texto de un idioma al otro conservando todos los aspectos en cuanto al significado, estilo, etc., es decir si el texto traducido puede ser fiel al original. Como consecuencia de este problema hemos llegado a la conclusión de que no es posible traducir un texto de forma que el texto meta de la traducción sea totalmente conforme era el texto original pero es posible que la traducción sea fiel al original. El traductor primero debe leer y entender el texto antes de realizar la traducción y, en muchos casos, es mejor traducir usando palabras que no necesariamente tienen porqué ser exactamente las que utilizó la persona que escribió en la lengua original. Depende de la fantasía, experiencia, conocimiento y capacidad de manejar la lengua del traductor al escribir la traducción más fiel que produzca en el lector el mismo efecto que el original.

Bibliografía

- 📖 Bécquer, Gustavo Adolfo: *Hora duchů* (Leyendas), Vyšehrad, Praha 1999 – přeložil Vít Urban
- 📖 Bécquer, Gustavo Adolfo: Leyendas, versión electrónica, <http://historia.fcs.ucr.ac.cr/biblioteca/esociales/Becquer-Leyendas.PDF>
- 📖 Bečka, J., V.: Slovník synonym a frazeologismů, Novinář, Praha 1982
- 📖 Dubský, Josef, Rejzek, Vladimír: Česko-španělský slovník, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1993
- 📖 Dubský, Josef: Španělsko-český slovník, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992
- 📖 Hrdlička, Milan: Překladatelské miniatury, Karolinum, Praha 1995
- 📖 Levý, Jiří: Umění překladu, Československý spisovatel, Praha 1963
- 📖 Popovič, Anton a kol.: Originál-překlad, Tatran, Bratislava 1983
- 📖 Vilikovský, Ján: Překlad jako tvorba, Slovenský spisovateľ, Bratislava 1984

Páginas web

<http://www.auladeletras.net/material/becquer.pdf>

http://www.e-scoala.ro/espanol/referat_romanticismo1.html

http://www.escueladigital.com.uy/espaniol/6_verbo.htm

<http://www.rae.es/>

<http://slovník.seznam.cz/>